

Slavistický ústav Jána Stanislava SAV
Teologická fakulta Trnavskej univerzity
Centrum spirituality Východ – Západ Michala Lacka
Gréckokatolícka bratislavská eparchia

Dobrá kniha

- © ThLic. Mgr. Miloš Lichner SJ, D.Th., Teologická fakulta Trnavskej univerzity
© SEODr. PaedDr. Šimon Marinčák, PhD., Centrum spirituality
Východ – Západ Michala Lacka v Košiciach
© Doc. PhDr. Peter Žeňuch, DrSc., Slavistický ústav Jána Stanislava
Slovenskej akadémie vied v Bratislave

Recenzenti:

- prof. ICDr. Cyril Vasil' SJ, PhD.
prof. PhDr. ThDr. Peter Zubko, PhD.
doc. ThDr. Jozef Kyselica SJ, PhD.

Publikácia vyšla v rámci edície Dialógy vo vydavateľstve Dobrá kniha.

Monografia je súčasťou riešenia grantového projektu VEGA: Slovensko-slovanské kontexty písomníctva pod Karpatmi (1-2/0013/2013-2016), ktorý sa rieši v spolupráci Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV v Bratislave a Centra spirituality Východ – Západ Michala Lacka v Košiciach, vedeckovýskumného pracoviska Teologickej fakulty Trnavskej univerzity.

ISBN 978-80-7141-802-3
EAN 9788071418023

Miloš Lichner SJ – Šimon Marinčák – Peter Žeňuch

Kultúrna identita gréckokatolíkov
vo svetle cyrilo-metodského dedičstva I.

Monografia

Bratislava
2013

Milý čitateľ,

názov Vás môže do určitej miery vystrašiť a odradiť. Názov môže pôsobiť historicko-teologicko-vedecky a pre bežného človeka sa zdá priveľmi ťažkou látkou na čítanie. Autorom i predstaviteľom cirkvi však ide práve o to, aby sa problematika dostala k širšej pospolitosti našich veriacich. Vieme, že práve bežným ľuďom sa v médiách často predkladajú ošúchané vzorce a schémy, ktoré viac vyhovujú ideológom alebo politikom a bežný človek nemá veľa možností dozvedieť sa skutočnú historickú alebo teologickú pravdu spracovanú fundovane, ako sa predkladá v týchto knižných prácach.

Identita je to, s čím sa stotožňujem. To, čo ma vyjadruje – tá rovnakosť, to je moja identita. Fotografia na osobnom doklade musí byť identická s držiteľom preukazu. Ináč je falošný.

A identita gréckokatolíka? Pamätám si z katechetiky, ako sme mali modelové hodiny pre deti. Na hodine o stvorení sveta, o stvorení človeka sme hrali hru, taký kvíz: Pýtali sme sa detí, ako vyzerá človek, aký je vysoký, aký je ťažký, aké má oči, aké má vlasy. Úlohou a poslaním tejto hry bolo, aby deti zistili, že hoci jestvuje všeobecný pojem „človek“, v konečnom dôsledku môžeme hovoriť len o konkrétnom človeku. Jestvujem ja, jestvuješ ty.

Ako teda vyzerá taký vzorový gréckokatolík, o ktorého identite hovoríme? Aké má vedomosti? Ako spieva? Ako sa žehná? Nikto taký nejestvuje. Je to ten, ktorý sa identifikuje, a má takú istú identitu ako poslanie a misia svätých Cyrila a Metoda, o ktorých hovorí názov. A v tomto bode sa už dotýkame jeden druhého a sme pri otázke: Som to ja? Si to ty? Pamätám si príhovor otca arcibiskupa Cyrila Vasil'a v Nitre, ktorý tak trochu pichol do osieho hniezda v tom zmysle, že pochválil organizovanie vedeckých konferencií v súvislosti s vyhláseným cyrilo-metodským rokom, no zároveň dodal, že kým táto identita, prítomnosť Cyrila a Metoda nebude konkrétna v živote jednoduchých ľudí, ťažko hovoriť o nejakom masovom ľudovom kulte. Uviedol príklady skutočne masových ľudových prejavov z Talianska, napr. kult sv. Rity, sv. Antona. Pravdepodobne sa nemôžeme v prejavoch temperamentu merať s povahou južanov, ale predsa všetci cítime, že práve v tom máme veľké rezervy.

Želal by som si, aby sme sa stali gréckokatolíkmi v pravom slova zmysle, tým že sa identifikujeme s poslaním svätých bratov. Jeden na poli vedeckom, iný kultúrnom, pedagogickom či politickom. Ale nad toto všetko, že budeme môcť povedať: Chceš vedieť, čo spravili Cyril a Metod pre Slovensko, pre Slovanov? Pozri sa na mňa. Chceš spoznať ich pôsobenie a činnosť a úlohu gréckokatolíka

---

tu na Slovensku alebo gréckokatolíkov tu v slovanskom svete? Pozri sa na mňa. Lebo ja plním takú istú misiu. A aká bola ich misia? Priniesť vieru. Priniesť Božie slovo. Priniesť zrozumiteľnosť do teológie. Priniesť tajomné semienko kresťanskej kultúry. Priniesť nádheru liturgie v spojení so zrozumiteľným slovom, výraz pravého kultu.

Zo srdca želám autorom i čitateľom a najmä nám všetkým, aby sme sa stali identickými poslami práve tejto misie cyrilo-metodského dedičstva.

Sláva Isusu Christu!

vľadyka Peter

Obsah

Úvod	7
Príspevok k poznaniu cyrilo-metodskej teológie: spresnenie chápania Filioque z pohľadu sv. Augustína <i>ThLic. Mgr. Miloš Lichner SJ, D.Th.</i>	9
Hudobno-liturgické kontexty a súvislosti v období Veľkej Moravy <i>SEODr. PaedDr. Šimon Marinčák, PhD.</i>	31
Kultúrne kontexty cirkevnoslovanského písomníctva na Slovensku a cyrilo-metodské dedičstvo <i>Doc. PhDr. Peter Žeňuch, DrSc.</i>	51
Záver	91

Úvod

Slovensko ako dedič veľkomoravského odkazu sa nachádza medzi slovanským Východom a slovanským Západom. Preto aj identita spoločenstva i jednotlivcov v rámci nej je podmienená rozličnými historicko-spoločenskými faktormi a vyvíjala sa konvergentne s úsilím stotožniť sa s najbližšou entitou na základe spoločného jazyka, histórie, spoločného územia a kultúry. Tento proces sa v rámci karpatského priestoru uplatňuje podľa klasickej schémy, ktorá samozrejme nevyučuje mobilitné procesy podmienené existenciou bi(tri-)lingvizmu, konfesionalne procesy determinované (proti)reformáciou, latinizáciou, prijatím cirkevnej únie v prostredí cirkvi byzantského obradu a pod. Nevylučujú sa ani žiadne možnosti etnickej mobility, ktorá nemusí byť vždy podmienená jazykovo, ale napríklad konfesionalne. Uplatňuje sa tak možnosť slobodnej identifikácie jednotlivca so spoločenstvom, pričom znaky spoločenstva majú istú prioritu pred individualitou fungujúcou v jej rámci. Spoločenstvo ponecháva jednotlivcovi možnosť originálnosti, istej odchýlky. Preto jednotlivosti, ako napríklad stereotyp používaného liturgického jazyka, príslušnosť jednotlivca k religióznemu prostrediu, lokálpatriotizmus a pod. nemožno vysvetliť bez poznania ďalších súvislostí.

Z tohto kontextu vyplýva, že aj vzťah veriacich k byzantsko-slovanskej tradícii nesúvisí len s obradom, liturgickým jazykom alebo spevom. Nie je to iba intelektuálny opis pocitov a skutočností spojených so snahou o zachovanie tradície či vonkajších prejavov viery. Fungovanie spoločenstva veriacich sa, pravda, nedá koordinovať iba prostredníctvom administratívnych, právnych alebo dogmaticko-religiózných princípov. Nakoniec to dobre vidno aj zo skúseností nedávnej minulosti, keď sa na Slovensku v prostredí gréckokatolíckej cirkvi realizovali rozličné politické rozhodnutia, ktoré gréckokatolícku cirkev a jej veriacich marginalizovali a znemožňovali fungovanie v kontexte stáročnej identity. Spoločenstvo cirkvi je predovšetkým živý organizmus ľudí, pre ktorých je dôležitá každá zložka identity – tradícia, kultúra, duchovnosť, jazyk i vedomie garancie slobodnej príslušnosti k vlastnej konfesionalnej i národnej jednotke. Sú to neoddeliteľné zložky každej miestnej i národnej kultúry. Aj preto v rámci spoločenstva veriacich funguje krehká, no stabilná rozmanitosť jednoty. Jednoduchý človek preto nehľadá jednotu v jednotvárnosti, lebo vie, že v spoločenstve cirkvi, rovnako ako v spoločenstve každej kultúrnej i religióznej tradície, uniformita nejestvuje. Treba preto veľmi citlivo vnímať identitu i jednotu v kontexte obradových, právnych a teologických hodnôt a rozdielov. Ak je tento proces inidentifikácie prirodzený a spontánny, je prínosom pre religiózno-kultúrnu a cirkevno-náboženskú

tradíciu. Negatívny rozmer však môže získať vtedy, keď sa stane násilným, umelým, alebo ak je živený falošným presvedčením, že príslušnosť k niektorej z konfesií či tradícií je hodnotnejšia či univerzálnejšia.

Práve zložky národnej kultúry (jazyk, história, prostredie, tradícia...) tvoria z hľadiska historického vývinu súčasť kultúrno-religiózne identity spoločenstva a v rámci neho sú základným pilierom dynamiky i udržateľnosti rozvoja historicko-kultúrneho vedomia jednotlivca. Pozitívne i negatívne vývinové procesy a ich vplyv na formovanie jednotlivých religióznych spoločenstiev veriacich utvorili podmienky na prepojenie národnej i cirkevnej tradície a kultúry. Nikdy však príklon k jednotlivostiam, ani purifikácia tradície spoločenstva na základe iba jednej vybranej zložky nespôsobila zmenu podstaty samej národnej kultúry, najmä ak je s ňou pevne spojená. Práve pre túto jedinečnosť je byzantsko-slovanská tradícia trvalou súčasťou kultúrnej identity Slovenska.

Autori